

**Mo:fo:s We Fo:l Eyo:
Galasia
Kaluka:isalemo: Sa:sa:liga:fo:
Asuluma:no: towo: we**

Fo:l eyo: Ya:suwa: to nafa wida:li ha:nakiyo:, Galasia sa:so: a:na mo:mo:do:. Tif amio: Yu widan kalu nowo: a:na ha:na:sa:ga: a:widakiyo:, “Gio: Godeya: siwa:l amio: digalo: doma:nikiyo:, Mo:sa:sa: ele saefa: a:no: mada kudu ha:na:bi” a:la:wido:. Galasia tilidabu kaluka:isaleyo: halayo: mo:asuluma:ki, Fo:l eyo: iyo: asulo: dimiakiyo:, mo:fo:s we a:na sa:sa:liga:fo:.

Mo:fo:s us wenamio:, Fo:l eyo: sa:sa:lakiyo: a:la:sio:, “Gio: Ya:su amilo: tilida:dab a:namio:, Godeya: si wa:l amio: digalo:le fa:la:doma:ib” a:la:sa:sa:lo:. A:la:ta:ga: Fo:l e iliga:felo: kalu nowo: elo:b a:la:sama:kiyo:, imo:wo: mo:fo:so: a:la:sa:sa:lo:, “To we ni asulo: amilo:wo: ko:lo: sa:ma:nigo:ba. Ya:su Kelisowa:lo: nemo:lo: fanda wido: aumbo: gimo: so:lo:l” a:la:sa:sa:lo:.

Fo:l elo: to sa:sa:lo: nowo: we. Nio: Godeya: siwa:l amio: digalo:le doma:nikiyo:, nili tilidabu a:ma: ilikiyo:, digalo: fa:la:do alifa:ib. A:la:ta:ga: Ya:su eyo: nio: ga:li sili alita:sa:ga:yo:, ene Mama eyo: nio: tililia: ha:nabiki, nio: Godeya: enedo: asulab man a:no: ko:lo: kudu ha:na:sen.

¹ Ne Fo:l, iliga:felo: kalu nowo: ne. Ne nanog dima:kiyo:, kaluwa: halaido: a:ma: da:fea:sa:ga: iliga:foma. Ya:su Keliso o:lia: Do Gode, Ya:su sowo:lo: a:ma:la: dasi alifa: a:no:lia:ma:yo: ne

ene nanog a:no: dima:ki da:fea:sa:ga: iliga:fo:.
² Mo:fo:s we ne o:lia: Keliso kaluka:isale wilo:
 sab niliyo: sa:sa:la:sa:ga:, sa:s tambo Galasia hen
 a:namilo: a:lab gimo: iliga:to:l.

³ Nili Do Gode o:lia: Alan Ya:su Keliso o:lia:ma:
 ha:fo: disa:lan man a:no:lo:, ha:sa mesa:no:
 man a:no:lo: gi o:lia: doma:ki dulugu so:lo:l.

⁴ Ya:su eyo: nili Do Godeya:lo: asulab au kudu
 ha:nakiyo:, nili mogago: dimido: a:no: hala:ma:ki,
 ene mela:no:wo: mo:kanulaki dimi. Nio: henfelo:
 man mogago: usamilo: a:lab a:no: sili alifoma:ki,
 Ya:su eyo: a:la:dimido:. ⁵ A:la:fo:ko:lo: niliyo:
 Godeya: wiyo: ho:lono: tambo wabuda:mela:no:
 Hendele.

To nafa hendeyo: imilig ko:lo:lab

⁶ Amayo:! Kelisowa:lo: ha:fo: disa:lan man
 a:namio:, Gode eyo: kaluka:isale gio: eno:le
 doma:ki ho:ido: ko:sega, giliyo: kalu gilo: ho:ido:
 a:no: bo:bo:ge gola ba:dakiyo:, to ko:li widab a:no:
 kudu ha:nait ko:lo: ne mada iligo:. ⁷ To ko:li
 a:widab ko, to nafaleyoy: o:mba. Kalu nolba:yo:
 Ya:suwa: to nafa a:no: ko:li nodo sa:lab ko:lo:, gio:
 babale asuluma:ki gab.

⁸ Ko:sega tolo: widan kalu niya:le, ma:mula:
 kalu Hebene a:la:ta:ga:lo: yab a:ma:ya:le, to nafa
 ko:lo: nilo: tamin amilo: wido: a:no: nodola:sa:ga:,
 gimo:wo: to ko:li a:widalega, Gode eyo: kalu i
 a:no: wa:deaki, de hena mela:no: melea:ki asulab.

⁹ To nafa a:no: niyo: sio: ko:lo: wa:ka sa:ma:nigo:l.
 Kalu abeyo: to nafa gililo: tamin amilo: tilidabu
 a:no: nodola:sa:ga:, gimo:wo: to ko:li a:widalega,

Gode eyo: kalu a:no: wa:deaki de hena mela:no: mesea:ki asulab.

¹⁰ To we niyo: widakiyo:, kaluka:isaleya:yo: nemo: sagalema:ki wido:lba. Gode eyo: nemo:wo: sagalema:ki wido:l. Niyo: kaluka:isale ko:lo: sagalema:ki widai kibo:bowo:, ne Kelisowa: nanogdo: dian kalu hendeleyo: mo:domo:lo.

Fo:l e iliga:felo: kalu doma:ki Godeya: ho:ido:

¹¹ Ni nao nado i, gio: fanda asuluma:ki so:lo:l. Ya:suwa: to nafale ko:lo: nilo: wido: a:no: kaluwa: asulo:wa a:la:ta:ga: mio:ma. ¹² Niyo: to we nili ma:muwa: man a:namilo: mo:di a:la:ta:ga:, kalu nolba:yo:lo: nemo:wo: mo:wido:. O:ngo:ma. To nafa we Ya:su Kelisowo: nelowa fa:la:dowaki, nemo:wo: kalaba wido:.

¹³ Yuwa: ele kudu ha:na:likilo: man nilo: dimidan a:no: gio: tamin amio: dabu. Niyo: Godeya: ene sa:s kaluka:isale o:mo:wo: hida:yo: ko:li ko:lilo: dimiaki, tambo yasa danela:ma:no: asulaki dimida:len. ¹⁴ Nili ma:muwa: ele difa: a:no: ne mada halaido: kudu ha:na:len. Yuwa: ele man a:no: asululia:sa:ga: kudu ha:na:likiyo:, niasi kaluka:isale nolo: ne tinio: ko:lo: elen.

¹⁵⁻¹⁶ Ko:sega, ne o:sa:la:lia:no: a:namio:, Gode eyo: nemo: ha:fo: disa:lakiyo:, ene nanog dima:ki da:feyo:. A:la:ta:ga: niyo: to nafa Yu kaluka:isalema imo:wo: walama:kiyo:, Godeya: ene inso: Ya:suwo: nemo: wido:. Ho:len nemo:lo: wido: amio:, ne kalu no o:lia:yo: nenelema:nikiyo: mo:ane. ¹⁷ Ho:len a:namio:, iliga:felo: kalu Godeya:lo: tamin amilo: da:feyo: a:no: Ya:lusalem

elen ko:sega, niyo: iyo:lo: mo:ba:ba:ni ane. Ne Alabia hen a:naka tigini ha:na:sa:ga:, tif amio: Damaskas amisa:na a:ma:la: mio:.

¹⁸ Dona otaleno: ta:ta:ga:yo:, ne Bidayo: ba:ba:niki, Ya:lusalemo: a:na ane. Ne Bida o:lia:lo: seno:, ho:lenu: do: a:la:ta:ga: bila:fo: dowo:. ¹⁹ Ne Ya:suwa: ene ao, Ya:ma:s ko: ba:ba: ko:sega, iliga:felo: kalu nol a:no: mo:ba:ba:. ²⁰ To nilo: sa:sa:lo:l we hendele a:la:likiyo:, Godeya: siwa:la so:lo:l.

²¹ Ne Ya:lusalem a:na sa:ga:yo:, Silia hena a:la:ta:ga: Silisia hen a:namida: ane. ²² Ho:len a:namio:, sa:s kaluka:isale Yudia hen amilo: sab i a:ma:yo: ne semo: ba:ba: ko:lo:lab. ²³ Ko:sega iliyo: nilo: dimida:len a:no: malolabiki a:la:dabu, “Tamin amilo: Keliso kaluka:isale nilo: mogag-ila:sen kalu a:ma:yo:, Godeya: to elo: mogag-ila:sen a:no: o:go: e wida:lab” a:la:malolo: meabiki dabulo:bo. ²⁴ A:la:fo:ko:lo: Godeya:lo: nemo:lo: dimido: a:na ilikiyo:, iliyo: Godeyo: wabulu sio:.

2

Iliga:felo: kalu nolba:yo: Fo:l e o:lika: a:lakiyo: da:fe alifa:

¹ Donayo: do:la:ta:ga: fa:la:da:in a:no: ta:ta:ga:yo:, ne Ya:lusalemo: wa:ka ha:nakiyo:, Banabaso: ne o:lia: ane. A:la:ta:ga: Taituso:lo: tililia:gane. ² Gode eyo: ne Ya:lusalem a:ma:la: hamana:ki wido: ko:lo: ne a:na ane. Nilo: Yu kaluma o:lia:lo: nanog tamin amilo: dimido: o:lia: o:gdo: dimida:lo:l a:no:lia:yo: madali

wala:ma:kiyo: mo:asulo:. A:la:go:ko:lo: ne a:na ha:na:sa:ga:yo:, sa:sdo: bo:fo:lowan misa: kalu egelese silikiyo:, niyo: towo: Yu kaluka:isalema imo:lo: wido: a:no: misa: kaluwo: fanda asuluma:ki malolo: me. ³ Taitus ne o:lia:lo: mio: e Gilig kalu, ko:sega iliyo: to nilo: sio: a:no: da:da:sa:ga:yo:, e do:go:fo: hege gedema a:lakiyo: iliyo: mo:dibodo. ⁴ Ko:sega kalu nolba:yo: Taituso: do:go:fo: hege gedema:ki asulo:. Kalu i a:no: tilidabu kalu hendelema. Iyo: nililo: nenelab us a:na ka:la:gedema:ni yakiyo:, nililo: Ya:su Keliso amilo: ga:lilo: dowab a:no: ko:lo:, bo:bo:le ba:ba:ni mio:. I a:ma:yo: nio: dibolo ta:fa:niki, Yuwa: ele ha:ga dowaki, madali nanogdo: dian kalu o:ngo: doma:ki asulo:. ⁵ Ko:sega niliyo: ililo: asulab a:no: mo:kudu ha:na:no: a:lakiyo:, to imilig gedea:taki, mo:kudu ane. To nafa hendele a:no: giya dofo:melea:kiyo:, niliyo: ililo: asulab a:ma: ha:g amio: mo:dowo:. ⁶ Ko:sega Ya:lusalem sa:sdo: bo:fo:lowan misa: kalu i a:ma:yo:lo: to nilo: sio: a:no: moda:da:li silikiyo:, iliyo: towo: nemo:wo: mo:kudu sio:. Gode eyo: kaluwa:lo: do:mo: wa:l wenamilo: nili siya:lo: ba:dab a:no: mo:aloba:da:sen ko:lo:, niyo:lo: wilo: di kalulo:b a:la:bo: mo:molo asulo:l. ⁷ Sa:sdo: bo:fo:lowan misa: kalu iliyo: to nowo: mo:kudu sa:lai ko:sega, ili asulakiyo:, Gode eyo: Bidayo: Yu kaluka:isalemo:lo: to walama:kilo: da:feyo: o:leaumbo:, nelo: Yu kaluka:isalema imo:wo: Ya:suwa: to nafa a:no: walama:ki da:feyo:lo:b a:la:bo: iliyo: asulo:. ⁸ Bidayo: Yu kaluka:isale us a:na nanogdo: dimidabikilo:, Godeya:lo: e asufa:

o:leaumbo:, nelo: Yu kaluka:isalema us a:na nanogo: dimida:likiyo:, Gode eyo: ne a:na asufa:.
⁹ Sa:s amilo: misa: kalu sabo:, Ya:ma:so:, Bidayo:, Yo:no:, i a:no: ko:lo:lab ko:lo:, kalu otalen a:ma:yo: Gode eyo: ne o:lia:yo: ha:fo: disa:laki, nanog a:no: nemo: dimilo:b a:la:bo: ba:da:ga:yo:, nio: to imilise dia:taki, Banabas na:n o:lia:yo: dagiyo: ebeyo:. Na:no: Yu kaluka:isalema imo:wo:lo: wida:b, a:la:ta:ga: iliyo:lo: Yu kaluka:isalemo:wo:lo: wida:b a:la:ma:no: a:la:likiyo:, negelebo: towo: saefa:.
¹⁰ Iliyo: na:nbo:wo: dabu ba:dakiyo:, Yu amilo: tilidabu kelego:lo:ma kaluka:isale a:no: ko:lo: asuwa:foma a:la:liki dabu ba:ba:. A:la:ta:ga: to a:namio: nilo: tamin amilo: dimidama:no: asululiyo: o:m.

Fo:l eyo: Bidamo:wo: towo: tigini sio:

¹¹ Ko:sega tif amio:, Bidayo: Antio:g amisa:na fa:la:dowa:sa:ga: sabikiyo:, e halayo: dimido: ko:lo:, niyo: emo:wo: tigini sio:.
¹² Bida elo: hala dimido:wo: we. Bida e ho:gi fa:la:dowakiyo:, Yuma tilidabu kaluka:isale i o:lia:yo: ma:no:wo: uwa na:len. Ko:sega Yu kalu nol, Ya:ma:sa:lo: iliga:fo: a:no: fa:la:dowabikiyo:, Bida e Yuma kaluka:isale i o:lia:yo: mo:gasas dowaki, ma:no:wo: wa:kabiyo: mo:mo:no:. Mo:wo: kalu nolba:lo: “kalu do:go:fo: mo:hege gedealega, e Kelisowo: mo:doma:ib” a:la:do: sa:lan a:no: asulaki, Bida e a:no: ko:lo: tagilaki elen.
¹³ Bida eyo: digalo: dimidama:no:wo: asulufo:liki ko:sega, e kalu nol a:no: tagilaki, mano: ko:li dimido:. A:la:ta:ga: Yu tilidabu kaluka:isale Antio:gdo: san iliyo:lo:

elo: man dimidab a:no:ko: kudu ane ko:lo:, man ililo: a:ma:yo: Banabas e sendelia:gane ko:lo: elo: a:la:ka dimido:.

¹⁴ Ne ba:ba: amio: ililo: dimido: a:no: to nafa hendele o:lia:yo: mo:imilo: dowo: a:la:asulab. A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale tambo dabuma:kiyo:, niyo: Bidamo:wo: tigini sa:laki a:la:sio:, “Ge Yu kalu, ko:sega Yuwa: eleyo: tambo mo:kudu ha:naki, Yu kaluma ili man o:leo:ngo: a:no: ge kudu ha:na:lab. A:la:go:ko:lo: gilo: Yu kaluka:isalema ko:lo: Yuwa: ele a:no: kudu hamana:kilo: dibodab ko, mo:wo: ha:?”

¹⁵ “Nili ma:mu iyo: Yu kalu ko:lo:, nio: sa:la:liab amio: Yu kalule dowo:. Yu kaluma i a:no: mogago:lo: dimidan kalu a:la:so:lo:l ko:lo:, nio: kalu i o:ngo:ma. ¹⁶ Ko:sega niliyo: a:la:asulo:l. Kaluka:isale Mo:sa:sa: elelo: tambo kudu ha:na:lab a:no:, Gode eyo: ba:da:sa:ga:yo:, kalu we digalo: a:la:bo: mo:sa:lan. A:la:do: mo:auma:ib. Kaluka:isale abeyo: Ya:su Keliso amilo: tilida:dab a:no:, Gode eyo: e digalo: a:la:sa:ma:ib. Yu kalu, Ya:su amilo: tilidabu niliyo: a:la: asulufo:lo:l. Hendele nio:lo: Gode eyo: digalo: kalu a:la:sama:kiyo:, Ya:su Keliso e amio: tilidabu. Elelo: kudu ha:nab a:namio: nio: digalo: fa:la:dowab a:la:bo: Gode eyo: mo:sa:ma:ib. Mo:wo: ele ko:lo: kudu ha:na:lab a:ma:yo: kalu imilig nowo: Godeya: siwa:l amio: digalo:wo: mada mo:ta:fa:ib.

¹⁷ “O:go: niliyo: Ya:su amilo: tilida:ba:no: man kudu ha:nab a:namio: Gode eyo: nio: digalo:le a:la:asulab. A:la:ta:ga: niliyo: tog a:na iliki

ba:ba: amio:, nio:lo: mogago: kalule dowab a:la:asulo:. A:la:fo: ko:sega Kelisowa:yo: nio: mogago:wo: o:li ka dimidama:ki sa:laigaba:le? A:la:do: mo:auma:ib! ¹⁸ Tamin amilo: ele kudu ha:nan man ko:lo: ta:fo: a:no: niyo: wa:ka a:tili da:da:sa:ga: kudu ha:nalega, mogago: kaluwo: ne, a:la:liki widakigab. ¹⁹ Tamin amio: nelo: ele a:ma: ha:ga elen ko:sega a:namilo: eleno: ta:ta:ga: handalowo: amio:, ne Gode eno:le dowaki, e kudu ha:na:mela:no:. ²⁰ Ne Ya:su Keliso o:lia: i malana sowo: ko:lo:, mela:no: ho:gi di a:no: nino:ma. Ne amio: Keliso e mela:no: sab. A:la:fo:ko:lo: ne henfelo: wena silikiyo:, Godeya: ene So:waya tilida:da:sa:ga: ha:na:mela:no:. Mo:wo: eyo: ne mada alan asulakiyo: ene mela:no:wo: neya wala: ko:lo:lab. ²¹ Gode eyo: ne ha:fo: disa:lakiyo:, ne digalo: kalu a:la:sio: ko:lo:, ha:fo: disa:lan man a:no: ne o:ngo:malo:ngo: a:la:bo: mo:asuluma:no:. Kaluka:isale imilig nowo: ele mada kudu ha:na:lab a:namio:, Godeya: siwa:l amio: nafa digalo: ka dowan kibabeyo:, Ya:su Keliso sowo: a:no: o:ngo:malo:ngo: domabe.”

3

Tili dabu man o:lia: ele kudu ha:nan man o:lia: wido:

¹ Galasia kaluka:isale gio: asugdo:ma dowab! Niliyo: Ya:su Kelisowo: gimo:wo: kalaba wido: ko:lo:, e i malan amilo: alu a:no: go:no:n siya:lo: ba:ba:yo: o:ngo: dowo:. Ko:sega nolba:yo: dikili wido: ko:lo:, gio: no:nolo alifa: ko:lo:lab. ² Gimo:lo: dabu ba:ba:nigo:l we asuluma. Gio: ele kudu

ane ami Godeya: Mamayo: a:na diya:le? O: gio: to nafa a:no: tilida:dab ami Godeya: Mamayo: a:na diya:le? ³ Gio: asugdo:ma dowab. Gio: mo:mo:dakiyo:, Mamaya: halaido:wa a:la:ta:ga: tilidabu ko:lo:, o:go: go:no:n halaido: a:ma:yo: o:li halale kagayalikiyo: egema:iba? ⁴ To nafa ko:lo: gililo: kudu ane amilo: hida:yo: dia:li ane a:no: madali wala:ya:le? Niyo: a:no: madalilo: mo:wala:ma:ki asulo:l. ⁵ Gode eyo: ene Mamayo: gimo:wo: dimiabikiyo:, Mama a:ma:yo: gi usamio: molo ha:na:no:wo: dimido:. Elo: dimido: a:no:, giyo: Yuwa: ele a:no: ko:lo: kudu ha:nabiki go:wa:le? O:ngo:ma. Ginido: Ya:su Keliso amilo: tilidabu a:na go: ko:lo:lab.

⁶ Gio: Ablahamo: asuluma. Godeya: to sa:sa:lo: a:namio: a:la:sio:, “Ablaham e Gode amio: tilidabu ko:lo:, Gode eyo: e digalo: kalu a:la:bo: a:na sio:.” ⁷ A:la:fo:ko:lo: gio: to we dinafa asuluma. Kaluka:isale abeyo: Gode amilo: tilida:dab a:no:, Ablahama: ene inso:le dowab. ⁸ Gode eyo: tif amio: Yu kaluka:isalema ini tilidabu amio: iyo: digalo: kalu a:la:sa:ma:no: a:lakiyo:, Gode eyo: tamina asula:sa:ga:yo:, Ablahambo:wo: a:la:dinali sio:, “Henfelo: amilo: so:lo: sab a:no: tambo geya a:la:ta:ga:yo:, halaido: nafale mesea:ki ta:fa:no:.” ⁹ A:la:fo:ko:lo: Ablaham e tilida:dabikilo: Gode eyo: e nafale mesea:ki ta:fo: o:leaumbo:, kaluka:isale abeyo: Gode amilo: tilida:dab a:no: Gode eyo: i a:no:lo: nafale mesea:ki ta:fa:ib.

¹⁰ Kaluka:isale abeyo:, Godeya: si wa:l amio: Mo:sa:sa: ele saefa:lo: kudu ha:nab a:namio:,

iyoy: digaloy: domay:ib a:la:asulalega, Godeyay: gadiyoy: a:noy: imoy: dimiay:noy: a:la:likiy: dinaliy: saefay: koy:loy:lab. Godeyay: bugoy: amioy: a:la:say:say:liy: alifay: koy:loy: day:lab, “Kalukay:isaley abeyoy: eley koy:loy: bugoy: amioy: say:say:loy: a:noy: tambowoy: moy:kuduy ha:nay:lalega, Godeyay: gadiyoy: a:noy: imoy: dimiay:noy: a:la:likiy: dinaliy: saefay: koy:loy:lab.” ¹¹ Kalu nowoy: eley kuduy aney a:nay ilikiyoy:, Godeyoy: eyoy: gey digaloy:lekey: a:la:boy: maday moy:say:may:ib. Moy:woy: Godeyay: bugoy: amioy: a:la:say:say:loy:, “Kalukay:isaley Godeyay:loy: digaloy: a:la:doy: say:lab a:noy:, eney tilidabay a:may:yoy: eney melay:noy:woy: dinafay tili dofoy:melay:ib.” ¹² Eleloy: kuduy ha:nay man a:noy: tilidabay man a:noy:liay:yoy: moy:imilo:. A:la:bay, Godeyay: bugoy: amioy: a:la:say:say:loy: day:lab, “Kalukay:isaley abeyoy: Godeyay: eley saefay:loy: tamboloy: kuduy ha:nay:lab a:noy: eley melay:noy:woy: day:ib.” ¹³ Kalukay:isaley niy: Godeyay: eleyoy: tamboy moy:kuduy aney koy:loy:, Godeyay: gadiyoy: a:noy: niy: day:noy: elen koy:segay, gadiyoy: a:noy: Yay:suy Kelisoy e diyaki, niy: sili alifay. Godeyay: bugoy: amioy: a:la:say:say:loy:, “I malan amioy: alulabay kalu a:noy: Godeyay: gadiyoy: hay:g a:nay dowabay.” ¹⁴ Kelisoway:loy: dimidoy: a:may:yoy:, Godeyay:loy: Ablahamboy:loy: dinafay meseay:kiloy: dinaliy siyoy: o:leaumboy:, Yuy kalukay:isalemay iloy: amioy:loy: fay:lay:domay:kiyoy:, Yay:suy e dimidoy:. A:la:tay:gay: niy: tiliday:dabikiyoy:, Mabay Maliloy: a:noy: Godeyay:loy: dimiay:noy: a:la:doy: dinaliy siyoy: a:noy: dimay:kiyoy:, e dimidoy:.

Ele difay: a:may:yoy: dinaliy siyoy: a:noy: moy:dilay:

¹⁵ Nao nado iy, niliy man dimiday anay day:fe say:may:nigoy:l. Kalu a:la: nowoy: asuloy: imilig

3:11: Hab 2.4, Gala 2.16
Lom 8.3

3:12: Wkp 18.5

3:13: Lo 21.23,

dowaki, towo: dinali saetalega, dinali saefa: a:no: imilig noma:yo: mo:wa:la: sa:ma:ib, a:la:ta:ga: to nowo: mo:ba:ma:ib. Godeya:lo: dinali saefa: a:no:lo: o:leo:ngo: ko:lo:lab. ¹⁶ Godeya:lo: dinali saefa: a:no: Ablaham o:lia: e ma:mu imilig o:lia:mo: sio:. Godeya: bugo: a:namilo: to sa:sa:lo: a:no: “e ma:mu i” a:la:bo: mo:sa:sa:lo:. “E ma:mu imilig” a:no: ko:lo: sa:sa:lo:. E ma:mu imilig a:la:do: sa:sa:lo: a:no: Keliso a:no: ko:lo: sio:. ¹⁷ To nilo: so:lo:l wema: ha:go: we. Tamin amio: Gode eyo: Ablaham e o:lia:yo: towo: dinali saefa:. A:la:ta:ga: donayo: 430 a:la:fo:wo: ta:ta:ga:yo:, Gode eyo: Mo:sa:sbo:wo: eleyo: dimi. A:la:fo:ko:lo: ele a:ma:yo: Ablaham emo:lo: to saefa: a:no: mo:dilaki, dinali saefa: a:no: mada mo:ko:lo:. ¹⁸ Nio: ele kudu ha:nab a:nami Godeya:lo: boba kelego:wo: a:na dia:no: kibo:bowo:, nio: Godeya:lo: dinali sio: a:namio: mo:dimabe. Ko:sega Gode eyo: Ablaham e o:lia:yo: ha:fo:wo: disa:laki dinali saefa: ko:lo:, boba kelego:wo: e a:na di.

¹⁹ A:la:fo:ko:lo: Mo:sa:s emo:lo: ele dimi a:no: mo:wo: ha:? Kaluka:isaleyo: mogago: dimidakilo: hala ha:na:len a:no: kalaba walama:ki, ele a:no: dinali sio: o:lia: gasalifa:. Ele a:no: dowai ya:la:ga:, Ablahama: e ma:mu imilig, Godeya:lo: tamin amilo: dinali sio: a:no: ko:lo: fa:la:dowabiki edo:. Ele a:no: Gode eyo: ma:mula: kalumo: a:la:ta:ga:yo: us kalu Mo:sa:s emo: dimi, ko:lo: Mo:sa:s e Godeyo: nol, kaluka:isaleyo: nol, a:lo: usa elen. ²⁰ Usamilo: dowab kalu a:ma:yo:, kalu a:la: usa dowakilo: asuwa:tano: o:m. Ko:sega

3:16: Mo:mo: 12.7 **3:17:** Kis 12.40 **3:18:** Lom 4.14 **3:19:** Ilig 7.38, Lom 5.20

Godeyo: imilise e ko:lo:, eyo: Ablahambo: dinali sa:lakiyo:, ene ka sio:.

²¹ A:la:go:ko:lo: ele difa: a:ma:yo: dinali sio: o:lia:yo: giso: dowaba:le? A a:la:bo: mo:gab. Ele difa: a:ma:yo: ko:ngo: mela:no:le dimian kibabeyo:, kaluwo: ele kudu ha:nab a:namio:, Gode eyo: e digalo: kalu dowab a:la:bo: o:li sa:mabe.

²² Ko:sega Godeya: to sa:sa:lo: a:ma:yo: nimo:wo: a:la:sio:, “Henfelo: kaluka:isale tambowo: man mogago: a:ma: ha:ga iliki, dibolowa disa:fo:len.” A:la:fo:ko:lo: kaluka:isale abeyo: Ya:su Keliso amilo: tilida:dab a:ma:yo:, Godeya:lo: tamin amilo: dinali sio: a:no: tilidabu enedo: a:na ilikiyo:, o:li dia:ib.

²³ Keliso e amilo: tilida:ba:no: man a:no: kalab amio: o:fa:la:doma:no: a:lab a:namio:, ele a:ma:yo: nio: mela:sa:ga: dibolowa to:lo alifo:len.

²⁴ A:la:fo:ko:lo: Keliso e o:mia:no: a:labikiyo:, ele a:ma:yo: nio: bo:fo:len. Nio: tilida:da:sa:ga: digalo: kalu doma:kiyo:, ele a:ma:yo: nio: tililia:ga: Ya:sulo:wa ta:fo:. ²⁵ O:go: tilidabu man a:no: mio: ko:lo:, nio: eleya: ha:g amio: mo:doma:no:. Ele a:ma:yo: nio: mo:bo:fo:mela:ib.

Nio: Godeya: ene so:wale dowab

²⁶ Gio: tambo Ya:su Kelisowa tilidabu ko:lo:, Godeya: ene so:wale dowab. ²⁷ Gio: ho:n ami to:lolabikilo: Ya:su Kelisowa dowab a:ma:yo:, Kelisowa: helebeso:g ho:gi o:ngo:ma: momade alifa: ko:lo:lab. ²⁸ A:la:fo:ko:lo: Ya:su Keliso amilo: dowo: gi a:no:, tambowo: imilise ko:lo:

a:lab. Yu kalu o:lia: Gilig kalu o:lia:yo: imilig dowo: ko:lo:lab. Da:ibo: kaluwo:lo:, ga:lilo: sab kaluwo:lo: imilig dowo: ko:lo:lab. Kaluwo:lo:, gayo:lo: imilig dowo: ko:lo:lab. ²⁹ Kelisowa: eno:le dowab gio:, Ablahama: ene so:wale dowo: ko:lo:, Godeya:lo: dinali sio: a:no: gio:lo: dia:ib.

4

¹ Gio: fanda asuluma:kiyo:, niyo: towo: da:fe sa:ma:nigo:l. So:wa wa:la:b a:no: iyayo: sowa:likiyo:, hen o:lia: dabun o:lia:yo: e dia:ib. Ko:sega e so:wala:su elen ami iyayo: a:na sowalega, e hendele hendo: biso: doma:ib. Ko:sega kelego: elo: a:no: nolba: bo:fo:liki e madali nanog dian kalu o:ngo: elen. ² So:wa a:ma:lo: kelego: tambolo: bo:fo:mela:no: ho:len a:no: iyaya: da:feyo: ko:lo:, ho:len a:no: o:semo:fa:la:dowalikiyo:, so:wa a:no: elo: bo:fo:lab kalu a:ma: ha:ga mela:ib. ³ A:la:ta:ga: nio:lo: o:leo:ngo: elen. Tamin amio: nio: so:wa o:ngo: ilikiyo:, henfelo: wenamilo: mama ko:li ko:lilo:wa: halaido: ha:ga siliki, madali nanog dian kalu o:ngo: elen. ⁴ Ko:sega ho:lendeyo: fa:la:dowabikiyo:, Gode eyo: ene so:wayo: iliga:fo:. E gaya:yo: sa:la:lia:sa:ga:, Yuwa: ele difa: a:ma: ha:ga elen. ⁵ Nio: Godeya: ene So:wale doma:kiyo:, ene so:wayo: ya:sa:ga:, nio: ele ha:ga sen a:no: ga:li mesea:ki, e a:ma:la: kililia:sa:ga: ta:fo:. ⁶ O:go: nio: Godeya: ene so:wale dowo: a:no: ko:lo: widakiyo:, eyo: Ya:suwa: ene Mamayo: ni asulo: usa melea:ki iliga:fo:. Mama a:no: ni o:lia: silikiyo: “Do, Do,” a:la:bo: ho:le sa:la:lab. ⁷ A:la:go:ko:lo: o:go: gio: ele

3:29: Lom 4.13 **4:3:** Kolo 2.20 **4:4:** Yo:n 1.14, Lom 1.3

4:6: Lom 8.15-17

ha:ga iliki madali nanog dian kaluwo: mo:dowaki, Godeya: ene so:wale dowab. A:la:ta:ga: Godeya: so:wale dowab gi a:ma:yo:, iyaya: dabun kelego: a:no: hendele dia:ib.

Galasia kaluwo: towo: kudu ho:no:babese a:la:asulaki sio:

⁸ Tamin amio: gio: Godelo: mo:fanda asulo: amio:, madali gode ko:li ko:lilo: a:ma: ha:ga iliki, ini madali nanog dian kalu dofo:len. I a:no: gode hendelema. ⁹ Ko:sega o:go: gio: Godeyo: fanda ba:daki asulab. Ko:sega o:ngo:ma. Hendele, Gode eyo: gio: fanda ba:da:sa:ga: asulo:. Mama ko:li ko:lilo: henfelo: wenamilo: a:lab a:no: halaido:lo:ma dowab ko:lo:, gio: a:na a:kudu ha:nab ko waga dimidaya? Gio: ene madali nanog dian kalu a:doma:no: asulaya? ¹⁰ Gililo: kudu ha:na:seno: we. Giliyo: Godeyo: sagalema:ki, ho:len alan nol ami gulugululakiyo:, imo a:no:lo:, ta:n a:no:lo:, a:la:ta:ga: dona ho:gi fa:la:dowab a:no: ko:lo: duludaki gulugulula:sen. ¹¹ Gililo: dimida:sen a:no: ne da:da:ga:yo:, nanog nilo:, gilo: amilo: dimido: a:no: madali walab a:la:asulakiyo:, ne kele asulo:wo: alan dowo:.

¹² Wai! Nao nado i, ne gilo:wa mio: amio:, Yuwa: eleyo: ta:ta:ga:, gi o:ngo: dowo: ko:lo:, o:go: gio:lo: ne dowo: o:ngo: doma:ki asulo:l. Giliyo: mogago: nowo: nemo:lo: mo:dimidale. ¹³ Gio: a:asuluma. Tamin amio: ne walaf delen ko:lo:, a:na ilikiyo: ne gilo:wa ya:sa:ga:, Godeya: to nafayo: gimo:wo: a:na wido:. ¹⁴ Ni do:mo:wo: halaido:lo:ma dowo: a:ma:yo: gimo:wo: hida:yo: dimi ko:sega, giliyo: ne dianilakiyo: mo:gola ba:ba:. A:la:ba. Godeya:

ene ma:mula: kalu ko:lo: tilidoma:ib o:leaumbo:, giliyo: ne a:la:tili dowo:. Hendele gililo: Ya:su Keliso tilidoma:ib o:leaumbo:lo:, ne a:la:tili dowo:.
¹⁵ Ho:len a:namilo: sagalo: gilo: amilo: elen a:no:, o:go: o:ba aneyo:? Ho:len a:namio: giliyo: o:li dimidama:no: kibo:bowo:, go:no:n si ko dugulia:sa:ga:yo: nemo:wo: o:li dimibabe. Niyo: mada hende a:la:asulo:.
¹⁶ Ko:sega nilo: gimo:lo: to hendele wido:l wena ilikiyo:, o:go: giliyo: nemo:wo: mo:beaki, gis dowaba:le?

¹⁷ Widan kalu i wema:yo: gio: ililo: asulab au kudu mena:ki, nanogo: halaido: dimidaki ha:nola:lab. Ko:sega ililo: dimida:lab a:no: gio: ko:lo: asuwa:fa:no: a:la:liki ga:laba. Gio: ne o:lia:yo: miliyo: mo:doma:ki ka:laki susudab ko:lo:, gio: ililo: sa:lab a:no:ko: kudu hamana:ki gab.
¹⁸ Ne gi o:lia: a:lalikiyo:lo:, nelo:malamio:lo:, kalu noma:yo: man nafale dimidaki, gio: halale tili doma:no: a:laki dimidalega, man a:no: o:li nafaleyo: ko:m.

¹⁹ Ni so:wa gio:, gaya:lo: so:wa sa:la:lia:nikilo: nagalo: dian aumbo:, nelo: gi asulakiyo: nagalo:wo: a:la: dio:l. Nagalo: us wenamio: halaido: dia:i ha:na:la:ga:, gio: Keliso amio: mela:no:wo: dia:sa:ga: halaido: dowaliki ta:fa:no:.
²⁰ Ne gi o:lia: mesa:no:wo: mada alan asulo:l. Ne gi o:lia: kona siliki kibo:bowo:, gi asuwa:fa:no: togo: o:li alobana so:mo:lo. Ko:sega ne ko:na: siliki ko:lo: kele asulaki babalab.

Ha:ga o:lia: Sa:la o:lia:ma: so:wa

²¹ Kaluka:isale nolo: Mo:sa:sa: ele a:no: ko:lo: kudu ha:na:mela:no: asulab ko:lo:, kalu gi ko Mo:sa:sa: eleya:lo: sa:lab a:no: gio: fanda

asululiya:le? ²² Godeya: bugo: amio: a:la:sa:sa:lo:.
 Ablaham eyo: kalu so:wayo: a:la: ko:lo: sa:la:li.
 So:wa nowo: madali nanogdo: dian gaya: sa:la:li.
 So:wa nowo: ga ga:lilo: elen a:ma: sa:la:li.
²³ Madali nanogdo: dian gaya:lo: so:wa sa:la:li
 a:no: kaluwa:lo: asulab man a:na a:la:ta:ga:
 sa:la:li. Ko:sega ga:lilo: elen ga a:ma:lo: so:wa
 sa:la:li a:no:, Godeya: enedo: dinali sio: a:no: ko:lo:
 ilili alitaki sa:la:li. ²⁴ Ga a:la: wenamilo: bale so:lo:l
 a:no: we. Ga a:la: wenamio:, nio: Gode o:lia:lo:
 ege doma:no: a:la:likilo: tog a:la: a:no: ko:lo: bale
 sio:. Ga nowo: ene wiyo: Ha:ga. Sainai misio:
 amio: Godeya: ene eleyo: a:na saefa: ko:lo:, Ha:ga
 e Godeya:lo: a:namilo: saefa:yo: o:m. Ga a:ma:lo:
 so:wa sa:la:liab a:no: madali nanog dian kalu
 ta:fa:ib. ²⁵ Ha:ga e Alabia hen amilo: Sainai misio:
 o:leo:ngo: ka: a:la:liki bale sio:. Ha:ga o:lia: ene
 so:wa sa:la:li a:no: madali nanog dian kaluka:isale
 dowo: ko:lo:lab. A:la:ta:ga: o:gdo: Ya:lusalemdo:
 sab kaluka:isale iyo: eleyo: kudu ha:na:lab ko:lo:,
 Ha:ga o:ngo: ka dowaki, iyo:lo: madali nanog
 dian kaluka:isale fa:la:dowab. ²⁶ Ko:sega akin
 halonamilo: Ya:lusalem ho:gi a:lab a:no: Sa:la
 o:ngo: dowab. Ya:lusalem a:no:lia: Sa:la o:lia:yo:
 ga:li sen ko:lo:, Sa:la e Keliso kaluka:isale nili no:le
 ko:lo: dowab. ²⁷ Aisaya bugo: amio: a:la:sa:sa:lo:
 da:lab.

“Faino dowo: ga ge sagalema.

So:wa sa:la:liakilo: nagalo:lo: mo:di ge, gulo:
 gulaki, sagala:li ho:lema.

Ga ina:lo: ta:fo: ge, so:wayo: modo:le

4:22: Mo:mo: 16.15, 21.2 **4:23:** Lom 9.7-9 **4:26:** Hibu
 12.22, Kala 21.2,10 **4:27:** Ais 54.1

sa:la:lakiyo:, ga indo:wa:lo: sa:la:la: a:no: gi tininila:ma:ib.”

²⁸ Godeya:lo: dinali sio: amilo: Aisa:g sa:la:li o:leaumbo:, gio:lo: Godeya:lo: dinali sio: a:namio: ene so:wale fa:la:dowab. ²⁹ Tamin amio: kaluwa:lo: asulab man a:na a:la:ta:ga:lo: so:wa sa:la:li a:ma:yo:, Mamaya: halaido: a:na ilikilo: so:wa sa:la:li o:mo:wo: hida:yo:wo: dimia:len. A:la:ta:ga: o:g wenamio:lo: man o:leo:ngo:ka dimidaki, elelo: kudu ha:na:sen kalu iliyo:, nimo:wo:lo: hida:yo:wo: dimia:lab.

³⁰ Ko:sega Godeya: bugo: a:namio: a:la:sa:sa:lo: da:lab. “Ga:lilo: sab gaya: so:wa a:no:, madali nanog dian gaya: inso: a:no:lia:yo: dabuno: mada mo:aloba:ma:ib ko:lo:, giyo: madali nanog dian ga o:lia: ene inso: o:lia:yo: ta:taki, o:luga:foma.”

³¹ A:la:fo:ko:lo: ni nao nado i, nio: madali nanogdo: dian gaya: so:wama. Nio: ga:lilo: sen ga a:ma: ene so:wale ko:lo: a:lab.

5

Keliso eyo: nio: ga:li mesea:ki ta:fo: ko:lo:lab

¹ Keliso eyo: nanogo: dia:sa:ga:, nio: ga:li mesea:ki ta:fo:. A:la:fo:ko:lo: gio: mada halale kagayaki, ele kudu ha:na:no: man a:ma:yo: gio: wa:ka mele alitaki, madali nanog dian kalu o:ngo: dowabena:ki, dinafa dowa:bi.

² Ne Fo:l, niyo: gimo:wo: fanda sa:ma:nigo:l ko:lo:, to we dinafa dabuma! Giliyo: “ne do:go:fo: hege gedeab a:namio: Gode eyo: ne digalo: sa:ma:ib,” a:la:asulaki gedealega,

Kelisowa:lo: nanog di a:no: o:ngo:malo:ngo: dowaki, ge mo:asuwa:fa:ib. ³ To we niyo: gimo:wo: wa:ka halale a:so:lo:l. Kalu abeyo: do:go:fo: hege gedema:no: man ko:lo: kudu ha:nab a:ma:yo:, Yuwa: ele nol a:no:lo: tambowo: kudu ha:na:melea:ki gab. ⁴ Kalu abeyo: Gode eyo: e digalo: a:la:bo:ba:ki, Yuwa: ele a:no: kudu ha:na:lalega, e Ya:su Keliso o:lia:lo: eleno: gedega:tab ko:m. Eyo: Godeya:lo: ha:fo: disa:ma:no: dowo: a:no: gola ba:dakigab. ⁵ Ya:su amilo: tilidabu kaluka:isale nio: Gode eyo: digalo: ta:foma:kiyo:, Mamaya: halaido:wa iliki, tilida:da:li yasiso:l. ⁶ Keliso amilo: dowab gio:, do:go:fo: hege gedeo:wa:le, mo:gedeo:wa:le, Godeya: siwa:l amio: o:ngo:ma dowab. Ya:su amilo: tilida:da:sa:ga:lo:, kaluka:isale nol o:lia:yo: gio: ha:fo: disa:lakilo: dowab a:no: Godeya: siwa:l amio: alandeyo: o:m.

⁷ Gio: tilida:da:sa:ga:, halale nai ha:na:len ko:sega, gio: to hendelelo: mo:kudu ane a:no: kalu abe anilia: ha:nabeyo:? ⁸ Asulo: gililo: ko:lo: sendelia: ha:nab a:no:, gelo: ho:leli Gode a:na a:la:ta:ga: mio:ma. ⁹ Ma:n halo:wo: dia:sa:ga: ma:n nafa o:lia: wo:gelalega, ma:n a:no: tambo halo: doma:ib. Ililo: to hala widab a:no:lo: o:leo:ngo: dowab. ¹⁰ Ko:sega nio: Ya:suwa oga:di dowo: ko:lo:, gio: tog no amio: mo:kudu ha:naki, to nilo: wido: a:no: ko:lo: kudu ha:na:ib a:la:tili asulo:l. Kalu abeyo: gimo:wo: towo: hala widaki, gili asulo:wo: yo:le alitab a:no:, e wa:lo: dia:ib. ¹¹ Ni nao nado i, niyo: ko:lo: do:go:fo: hege

5:6: 1Kol 7.19, Gala 6.15
Gala 1.7

5:9: 1Kol 5.6

5:10: 2Kol 11.15,

gedema a:la:liki wida:li kibo:bowo:, iliyo: na-galo: we nemo:lo: mo:dimibabe. Niyo: Ya:su Keliso ko:lo: i malan amilo: sowo: a:no: mo:wida:li kibo:bowo:, ili asulo:wo: mo:kulufa:mabe. ¹² Kalu gili asulo:lo: no:nolo: alitab a:no:, inino: do:go:fo: hege gedeakiyo:, uso:lo: tambo dugulalega, niyo: o:li a:la:asulo:l.

¹³ Nao nado i, Gode eyo: gio: ga:li mesea:ki da:fea:sa:ga: ta:fo: ko:lo:, gio: ele ha:g amio: mo:dowab. Ko:sega gio: ga:li dowo:l a:la:asulakiyo:, go:no:n do:mo:wa:lo: asulab a:no: kudu ha:nakiyo:, mogago:wo: dimida:so:bo. A:la:ba. Giliyo: nol o:lia:yo: ha:fo: disa:lakiyo: asuwa:ta:lubi. ¹⁴ Ele imilig wenamio:, ele difa:nolo: tambo kegenelia:sa:ga:, us a:na da:lab. Ele alande a:no: we “Gio: go:no:n asulan o:leaumbo:, giasi kaluka:isale nolo:lo: a:la:asulaki ha:fo:wo: disa:la:bi.” ¹⁵ Ko:sega gegelebo: nol o:lia:yo: kegefo:ko: ha:na:lalega, dinafa dowa:bi! Giliyo: a:la:dimidalega, tilidabu gililo: a:no: tambo mogasila:ma:ib.

Mamaya:lo: asulab au kudu ha:na:bi

¹⁶ A:la:fo:ko:lo: niyo: to we a:la:so:lo:l. Mamaya: halaido: a:ma:yo: gio: tililia:ga: ha:na:melea:ki ta:foma. Gio: a:la:dimidalega, do:mo:wa:lo: mese-lan man a:no: mo:dimidama:ib. ¹⁷ Do:mo:wa:lo: meselan man a:ma:yo:, Mama Malilo:wa:lo: asu-lab a:no: ko:lo: sana to:lola:lab. A:la:ta:ga: Ma-maya:lo: asulab a:ma:yo: do:mo:wa:lo: meselan man a:no: sana to:lola:lab. Gili asulo: usamio: man a:la: a:no: ko:lo: iliki, tadowo:laki buba:lab.

A:la:gab amio:, gilo: dimidama:no: asulab a:no: mo:dimidama:no: dowab. ¹⁸ Ko:sega gio: Mama malilo: a:ma: tililia: hamana:ki ta:talega, ge ele a:ma: ha:g amio: mo:dowab.

¹⁹ Do:mo:wa:lo: meselan man a:no:, kalab amilo: fa:la:dowano: we. Uwo: diano:, no o:lia:lo: uwo: dia:no: mada alan asulano:, ²⁰ madali gode gulugululano:, fofa dimidano:, eteano:, mululo: to sa:lano:, kelego: noma:lo: da:lab asulano:, gadiano:, no:no:na:ma:la: asulano:, so:lo:wo: aloba:dakilo: ina:li ina:li a:la:do: dowano:, ²¹ meselano:, aluna: ho:n nakilo: no:nolano:, mogago:lo: dimidama:nikilo: kegea:lab mano:lo:, a:la:ta:ga: mogago: ko:li ko:lilo: nol a:no:lo: o:leo:ngo:ka dimida:labiki a:na so:lo:l. Nilo: tamin amilo: hagugo: to sio: o:leaumbo:, o:go: wa:ka a:so:lo:l. Kaluka:isale man ko:li ko:lilo:lo: dimida:lab a:no:, Godeya:lo: bo:fo:mela:nigab us a:namio: mo:tina:ib.

²² Ko:sega Godeya: Mamaya:lo: nio: ko:lo: tili dowakilo: fo helema:no:wo: we. Nolo: mada alan asulano:, sagalano:, ha:sa dowano:, ha:fa:nolo dowano:, ha:fo: disa:lano:, nolbo:wo: man nafale dimidano:, halale tili asula:sa:ga:lo: dimidano:, ²³ ha:nolo sa:lano:, a:la:ta:ga: go:no:na:ma:la:yo: dinafa tili dowano:. Gio: man a:no: ko:lo: kudu ha:nalega, ge ele imilig no:wo: mo:guma:ib. ²⁴ Ya:su Kelisowa:no: dowo: kaluka:isale a:ma:yo:, enedo: man mogago: ko:li ko:lilo: dimidama:no: asulan a:no: tambo i malana alu alitaki, sana SOWO:.

²⁵ Godeya: Mama a:ma:yo: mela:no:wo: nimo: dimi ko:lo:, nio: Mama elo: asulab au kudu

ha:na:mela:niki. ²⁶ Nio: ninina:ma:la:yo: o:li
 a:la:bo: asula:so:bo. Nol o:lia:yo: babuma:kiyo:
 digene mea:so:bo. A:la:ta:ga: kalu nol o:lia:
 eteakiyo: mulula:so:bo.

6

Kaluka:isale nolo: asuwa:ta:lubi

¹ Nao nado i, kalu imilig nowo: mogago:wa
 sulufo: tinalega, tilidabuwo: halaido:lo: o:a:lab
 giliyo:, kalu a:no: ha:sa gasiliaki, digale alita:bi.
 Giliyo: a:la:bo: dimidakiyo:, go:no:n gelo: da:feyo:
 a:namio: sulufo: tinabena:ki, dinafa halale
 dowa:bi. ² Gio: hida:yo:lo: diab amio:, gegelebo:
 nowo: asuwa:ta:bi. Man a:la:do: dimidab
 a:namio:, Kelisowa: ele saefa: a:no: mada ilili
 alifa:ib. ³ Kalu abeyo: e alan wilo:ka: a:la:sa:lab
 ko:sega, elo: to sa:lab o:lia: man dimidan o:lia:
 a:no: imilo:wo: mo:dowalega, enena:ma:la:yo:
 dikili sa:laki gab. ⁴ Nanog go:no:ndo: dimido:
 a:no: go:no:no: dinafa alobana ba:da:bi. Nanog
 go:no:ndo: dimido: a:no: nafa ba:dalega, go:no:no:
 sagala:bi. Ko:sega nanog kalu noma:lo: di
 a:no:, gilo: di a:no:lia:yo: da:feakiyo:, alobana
 ba:da:so:bo. ⁵ Kaluwo: tambo ina:li ina:lilo:wa:lo:
 nanog di a:no:, enedo:leko: dinafa tilidowaka
 bo:fo:lubi.

⁶ Tilidabu kaluka:isale giliyo: kelego:
 nafale da:labko, kalu gimo:lo: tolo: widab
 o:mo:wo:lo: aloba:da:sa:ga: dimia:bi. ⁷ Giliyo:
 ginina:ma:la:yo: dikida:so:bo. Godeyo: giliyo:
 mada mo:dikilima:ib. Giliyo: fo o:bo:ngo:wa:le

egelo: amilo: gelab a:no:, a:ma: ene foleko: tuma:ib. ⁸ Kalu abeyo: ene do:mo:wa:lo: meselan man a:no: kudu ha:naki, man mogago: dimidalega, fo hedan aumbo: soma:no: ko:lo: dia:ib. Kalu abeyo: Mamaya:lo: asulab au kudu ha:nakiyo:, man nafale dimidalega, fo hedan aumbo: Mama eya a:la:ta:ga:yo: ko:ngo: mela:no: dia:ib. ⁹ A:la:ma:no:lo:biki, nio: man nafa dimidaki, dinafa kudu ha:nakiyo:, mo:mo:bema:niki. Nio: bo:sulakiyo: mo:ta:talega, ho:lende a:no: fa:la:dowalikiyo:, fo a:no: nafale ililo: tuma:no:. ¹⁰ A:la:fo:ko:lo: fogdo: dowab ho:len wenamio:, niliyo: kaluka:isale tambomo:wo: man nafale dimidama:niki. A:la:ta:ga: Keliso kaluka:isale a:lab o:mo:wo:lo: man nafale mada dimidama:niki.

Mela:no:wo: ho:gilo: diab a:no: alandeyo: o:m

¹¹ Mo:fo:s we edakiyo:, no:no:n dagileya: sa:sa:lo: ko:lo:, gio: sa:sa:lo: toda: a:no: ba:dakiyo:, ni dagiya: sa:sa:lo:lo:b a:la:asula:bi. ¹² Kalu nolba:yo: wi alan dia:no: a:la:asulakiyo:, gio: do:go:fo: hege gedema:ki halaido: sa:la:lab. Yu kalu nolba:yo: imo:wo: hida:yo: dimiabena:kiyo:, iliyo: Keliso i malan amilo: sowo: a:no: mo:fanda widaki, do:go:fo: hege gedema a:lakiyo: halaido: sa:la:lab. ¹³ Kalu a:la:do: widab i a:no: do:go:fo: hege gedeo: ko:sega, ele a:no: tambowo: mo:kudu ha:na:sen. Ko:sega iyo: wiyo: alan dia:no: a:lakiyo:, giyo:lo: do:go:fo: hege gedema:ki susiab.

¹⁴ Ko:sega niyo: ne no:no:na:ma:la: wi duludaki go:ba. Alan Ya:su Keliso ko:lo: i malan amilo: sowo: a:no: ne duludaki sa:ma:no:. Ya:su i malan amilo: sana sowo: a:ma:yo:, ne amilo: henfelo:wa:

man dimidama:no: asulan a:no: sana sowo: ko:lo: a:lab. A:la:ta:ga: kaluka:isale henfelo: man welo: dimidab a:ma:yo: ne o:ngo:malo:ngo: ba:dab.

¹⁵ Kaluwo: do:go:fo: hege gedeo:lalikiyo:lo:, mo:hege gedeo:lalikiyo:lo: a:no: o:ngo:mal dowab. Ko:sega kaluwa: mela:no: ho:gilo: diab a:no: alandeyo: o:m. ¹⁶ Gode eyo: kaluka:isale man welo: kudu ha:na:lab i o:mo:wo: nofolo alitaki, ha:sa mesea:ki ta:fa:ib. Kaluka:isale i a:no: Godeya:no: kaluka:isale hendeleyo: o:m.

¹⁷ A:la:go:ko:lo: kalu i nol wema:yo: gili sa:so: aloba:dakiyo:, hida:yo: a:no: nemo:wo: wa:kabiyo: mo:dimina:ki asulo:l. Ni do:mo: amilo: imu wo:len wema: sa:lakiyo:, ne Ya:suwa: ene nanog dian kaluka: a:la:liki widakigab. ¹⁸ Ni nao nado i, nili Alan Ya:su Kelisowa: ene ha:fo: disa:lan man a:no: gi mama o:lia: doma:ki, niyo: Godemo: dulugu so:lo:l. Hendele.

**Godeya: To Nafayo: We
The New Testament, Genesis, and Ruth in the Kaluli
language of Papua New Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Kaluli long
Niugini**

copyright © 1998-2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kaluli

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2024-02-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Feb 2024 from source files dated 28 Feb 2024

b1d455ca-c4bb-5822-b79f-8fad97c5b77